

ҚАЗАҚ
ФИЛОСОФИЯСЫ:
*Өткені, бүгіні және
болашағы*

II том

КАЗАХСКАЯ
ФИЛОСОФИЯ:
*Прошлое, настоящее
и будущее*

Алматы, 2017

ӘОЖ 1/14 (035.3)

КБЖ 87.3

Қ 17

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті Философия және саясаттану факультетінің Ғылыми кеңесі баспаға ұсынған (28.04.2017. Хаттама №7)

Жалпы редакциясын басқарған: Нұрышева Г.Ж., Рамазанова А.Х.

Рецензенттер:

философия ғылымдарының докторы, профессор Сәбит М.

философия ғылымдарының докторы Барлыбаева Г.Г.

Қ 17 Қазақ философиясы: өткені, бүгінгі және болашағы/Казахская философия: прошлое, настоящее и будущее. II том; Монография/Ред. Г.Ж.Нұрышева, А.Х.Рамазанова. – Алматы, 2017 – 162 б. – Қазақша, орысша.

ISBN 978-601-04-2592-7

ISBN 978-601-04-2593-4

Ұжымдық монографияға әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Философия және саясаттану факультеті Философия кафедрасы ғалымдарының философия ғылымының қазақ философиясы, философия тарихы, философиялық антропология, элеуметтік философия, ғылым мен техника философиясы және тағы басқа салалары бойынша зерттеулері енген.

Ғылыми қауымға, студенттер, магистрант, докторанттарға және философияға қызығушылық танытқан көпшілікке ұсынылады.

В коллективную монографию вошли исследования ученых кафедры Философии факультета Философии и политологии КазНУ им.аль-Фараби по казахской философии, истории философии, философской антропологии, социальной философии, философии науки и техники и другим направлениям философии.

Рекомендуется научной общественности, студентам, магистрантам, докторантам и всем, кто интересуется философией.

ӘОЖ 1/14 (035.3)

КБЖ 87.3

Қ 17

ISBN 978-601-04-2592-7

ISBN 978-601-04-2593-4

Авторлар ұжымы, 2017

ҚАЗАҚ АҒАРТУШЫЛЫҚ ЭТИКАСЫНЫҢ НЕГІЗДЕЛУІ

Көңілі дархан, қайсар да қайратты қазақ халқының маңдайына біткен дара тұлғалар өз еңбектерімен, зерттеулерімен, сонымен қатар, ой-толғаныстарының кең ауқымды болуымен халқымыздың өзіне тән өнеге мен тәрбиеге толы болмысын аша білді. Әрі сол дәстүрді жалғастыра отырып, келер ұрпаққа аманат етіп қалдырды. Бұл тұрғыда ағартушылардың төккен тері мол болды. Соқтықпалы жолдармен жүрседе кейде сары уайымға толы кезеңдерден өтсе де мойымады. Жан жақтан бұлқына соққан дауылдарға төтеп бере алды. Бұл қиындықтарға төзуге бір ғана себеп болды. Ол ата тегімізден келе жатқан үкілеген үміт еді. Халықтың мұнын тындап әлауқатын көтеруді көздеген ағартушыларымыз қоғамдағы этикалық мәселелерге көп көңіл бөлген. Әсіресе, ата салтымыз бен өз идеологиямызды ары қарай дамытуды, көзі ашық, көкірегі ояу, санасы таза келешегі кемел ел болуды басты мақсат етті. Этиканың басты категориялары адамгершілік, өнеге, тәрбие, қоғамдағы адамдардың тұлға ретінде қалыптасуына ықпал ететін құндылықтарды сақтау мен әрі оларға бағынудың маңыздылығын сөзсіз түсінді. [1, 356.] Адамгершілік тәрбие дегеніміз – оқушылардың бойында мінез-құлықтың белгілі бір сипаттарын қалыптастыру және олардың өздерінің де бір-біріне, отбасына, басқа адамдарға, мемлекетке, Отанға деген қатынасын анықтайтын мінез нормалары мен ережелерін дарыту жөніндегі ұстаздардың арнаулы мақсат көздеген қызметі.

Адами қасиетті мемлекет қайраткерлері, ғалым ұстаздар, көсемдер, небір жақсылар уағыздаған. Олар өз заманына сай ізгілікті, парасаттылықты, сананы, сезімді, саналықты, инабаттылықты, салауаттылықты, адалдықты, шындылықты, тағы басқаны насихаттаған. Адамгершілікті тәрбие біртұтас оқу-тәрбие процесінің негізі болып табылады. Адамгершілік қасиет мораль, этика, өнеге арқылы айқындалады. Мораль, этика, өнеге адамгершіліктің күретамыры болып табылады. Сондықтан да біз адамгершілік тәрбиені осылардан бастағанды жөн деп отырамыз.

Қазақтың рухани мәдениеті мен менталитетінде өшпес із қалдырған алып тұлғаның бірі Шәкәрім Құдайбердіұлы. Ақынның шығармашылығының негізгі тақырыбы мораль философиясы мен мәдениетін қамтиды.

Абай сияқты Шәкәрім де қазақ елін қалай өркендетті, мәдениетті елдер қатарына қосамын деп талпынады. Оның ойынша, бұл азаматтық өтеудің басты шарты – туған елдің бүкіл тарихи мәдени құндылықтарын жоғалтпай, оларды заман талабына сәйкес қолдану. [6]

Ол: «Ынсап, рақым, ар, ұят, сабыр, сақтық - әуел болар алты шарт. Ынсап, рақым, ар ұят табылмаса, өлген артық дүниені былғағаннан», -деп жазды. Арлы, рақымды, ұятты адам баласы қоғамның қай кезеңінде де өзінің

приоритета партикуляризма. Традиция и современность воспринимаются в наше время как системы не только сосуществующие, но и взаимопроникающие, и взаимоприспосабливающиеся. Элементы традиционализма сохраняются и в условиях перехода к современности. Они лишь слегка видоизменяются под влиянием социальной модернизации, отступая в тень. В результате на смену универсализму приходит не «вера в особый путь» для каждой страны, а синтез универсализма и партикуляризма [6].

Литература

1 Рассадина Т.А. Традиционные ценности русской культуры // Социально-гуманитарные знания. - 2008. № -1, с. 44-58.

2 Труфанова Е.О. Человек в лабиринте идентичностей // Вопросы философии. 2010, № 2; Козин Н. Г. Идентификация. История. Человек // Вопросы философии. 2011. № 3. с. 37-43; Колябина Т. С. Социальная идентичность как основополагающий элемент патриотизма и гражданственности [Электронный ресурс]. URL: <http://www.teoria-practica.ru/-3-2005/society/kolyabina.pdf> (дата обращения: 30.04.2013).

3 Ачкасов В.А. Трансформация традиций и политическая модернизация: феномен российского традиционализма // Философия и социально-политические ценности консерватизма в общественном сознании России (от истоков к современности). Выпуск 1 / Сборник статей. Под ред. Ю.Н. Солонина Санкт-Петербург: Издательство СПбГУ, 2004. с.173-191.

4 Федотова В. Г., Колпаков В. А., Федотова Н. Н.. Глобальный капитализм: три великие трансформации: социально-философский анализ взаимоотношений экономики и общества // Вопросы философии. - 2008. - № 8. - с. 3-15.

5 Вебер Макс. «Протестантская этика и дух капитализма» http://esocio.narod.ru/lesson_01.htm.

6 Touraine Alain. Pourrons-nous vivre ensemble? Paris, Editions Fayard, 1997, 395 p.

МАЗМҰНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

- Абдихапарова Г.А.** Қазақ ағартушылық этикасының негізделуі
Абдрасилова Г.З. XX ғасырдағы қазақ зиялы қауымының философиялық шығармашылығындағы негізгі бағыттар
Алтаев Ж.А. Түркі әлемінің атақты екі ұлы ойшылы: әл-Фараби және Ясауи
Амиркулова Ж.А. Қазақ фольклорындағы рәміздік таным
Аскар Л.А. Логическое учение аль-Кинди
Аташ Б.М. Мұсылман әйелдерінің киім үлгісі және оның психоәлеуметтік астарлары
Әлиев Ш.Ш. Ақпараттық қоғам: әлеуметтік басқарудың қазіргі заманғы концепцияларын философиялық талдау
Борецкий О.М. Массовая культура как предмет философского анализа
Бухаев А.Н. Развитие личности в сфере распределения тоталитарного социума
Джаамбаева Б.А. Кризисная ситуация современного человеческого бытия
Джалмагамбетова С.М. Современные концепции формирования человеческой личности
Еділбаева С. Ж. Ж.-Ф. Лиотардың постмодернистік ғылым теориясы
Карабаева А.Г. Эпистемологические основания философии
Құдайбергенова Н.Ж. Конфуцийдің этикалық концепциясының әлеуметтік-философиялық мазмұны
Құранбек А.А., Рыскиева А., Қайратұлы С. «Түрік Бітік мұрасының мәдени-рәміздік мәні мен маңызы
Лифанова Т.Ю. Медиаконтекст и роль медиатехнологий в системе социальных отношений современного общества
Мямешева Г. Х. Вечное возвращение: философские основания трансперсональной психологии
Нұрышева Г.Ж. XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басындағы орыс философиясының өмірмәндік мазмұны
Нигметова А.Т. Мышление в контексте философской антропологии М.К. Мамардашвили
Рамазанова А.Х. Мифосознание как тип общественного сознания
Сүлейменов П.М. Әл-Фараби «Қайырымды қала» концепциясын саяси философиялық тұрғыдан талдау
Сырғакбаева А.С. Порядок и хаос в развитии цивилизаций
Хасанов М.Ш., Петрова В.Ф. Методологические проблемы модернизации традиционного общества

өзіндік ерекшелігі, адами қасиеттердің нарқы айқындалады. Осы тұрғыдан алғанда мақал-мәтелдерді халықтың тәрбиелік құралы, тағылымдық шежіресі ретінде құндылық деп тұжырымдауға болады.

Көп ойдың мағынасын қысқа, нұсқа қайырып тұжырымдау өнер, шеберлік. Уақыт өзгерістеріне орай тіршіліктің өзгеруіне лайықты айтылатын мақал-мәтелдер сабақтастығын тауып, жалғасуда.

Ғасырлар бойына халықтың ойлау көрінісі болған мазмұны терең, сап алтындай асыл ойдан өрілген мақал-мәтел дүниені көркемдікпен танытудың биік үлгісі. Сөз өнерінің ерекшелігін танытатын халықтық өнер.

Халықтың ежелден ойлау жүйесіндегі тапқырлықтық көрініс ретіндегі өнері – шешендік. «Өнер алды қызыл тіл» деген ойдың түйіні осы ұғым-түсініктің айғағы. Орынды да, тапқыр айтылған сөздің болмысы ойдың, ойлаудың табиғатынан. Сондықтарн да қазақ халқы сөз құдіретін түсініп, оның ықпалын пір тұтқан. Мұндай ұғымның төркіні көне дүниетаным сенімдеріне апарады. Ол кезеңдерде сөздің сынары бар деген сенушілік болған, «жаксы сөз жарым ырыс» деген түсініктен сөздің қуатын, оның қасиетіне деген танымның ықпалы екенін пайымдатады. Сөздің қуаты оның ішінде шешендік сөздер философиялық ойдың жемісі. Философиялық ойдың деңгейі шешендік сөздердің мазмұнының тікелей ықпал етеді. Себебі, халықтың ойлау жүйесі осының кепілі. Ойлау жүйесінің ерекшелігін білмей тұрып, сөз мазмұнындағы ойдың мәнін тану мүмкін емес. Шешендік сөздерді – дүниелік таным-түсініктің байлауы, тұжырымы, пайымдаулар жиынтығы деуге болады.

Сондықтан да шешендік сөздерде философиялық ойдың түйіні, шешімі көрініс тауып, халықтың ой-таным деңгейінің күрделілігін пайымдатады.

Халықтың шешендік өнерінің табиғатына тән қасиет. Ойды өрбіте отырып, түрлі құбылыстарды образды бейнелеу арқылы көркем ойдың байламын жеткізіп, тыңдаушысына ой тастап, санасында сан сұрақтар жауабын табуға жетелейтіні. Халық арасынан шыққан шешендік ойлаудағы ой қисынының тиянақтылығын танытып, оны сөзбен, ісімен орынды, тапқыр жеткізуінде.

Рәміздік таным халықтың әдет-ғұрпы, салт-санасы, оның саяси-қоғамдық үлгілері ұмытылса, оның мәні арқылы жаңғыртуға қайта қалпына келтіруге көмектесе алады. Рәміздік таным аясында әлем, дүние туралы ойдың жүйесін өн бойына жинақтаған рәміздік таным халықтың тарихи әлеуметтік үрдістерінің мәнін ұғындыратын таңбалар, белгілер кілті. Ол барлық заттың субстанциялық көрінісі, гносеологиялық ерекшелігі. Сондықтан да рәміздік үлгіні архаикалық дүниетаным көрінісі дейміз.

Өткен дүние. Бүгінгі күн, жаңа дүние. Себебі оны пайымдайтын ойдың көркімен көретін көз жаңа. Өткен дүние елесі бүгінгі күннің танымы. Жаңа күннің көне таным-түсінігі, халықтың даналық шежіресі, рәміздік таңбасы. Халық таным, ұлттық қасиет, кез келген таным сан қырлы өмір қалыптарының, табиғи қасиеттерінің, дүниетанымының, өнерінің көрінісі.

Халықтың философиялық толғамдармен өрнектелген рәміздік таңбалары ойлау ерекшелігінің үлгісіндей таным биігінің үлгісі. Рәміздік белгілеу үлгісі

адам өмірінің мәні мен мағынасын талдап, тіршіліктегі міндеттерін бейнелейтін шығарма. Бұларды құнды пайымдаулар деп пікір қорытуға болады. Рәміздік бейнелеу сол заманғы білімділіктің, мәдениеттің жетістіктері. Ол халықтың өзіне тән ізгі қасиетті ұлағат өнегесінің үлгісі деп тұжырым жасатады.

Әдебиет

1. Ә.Төлебиев. Өнер өрісі. Алматы, 1996 ж. 80 б.

Аскар Л.А.

философия ғылымдарының кандидаты

ЛОГИЧЕСКОЕ УЧЕНИЕ АЛЬ-КИНДИ

Беглый обзор основных философских направлений в классической арабо-мусульманской философии показал, что специально логику разрабатывали только представители фальсафы.

Родоначальником арабоязычного перипатетизма был Абу Йусуф Йа'куб Ибн Исхак аль-Кинди (800 – между 860 – 879 гг.); латинизированная форма его имени – Alchindus. Он был не только философом, но и учёным-энциклопедистом (врачом, математиком и астрономом). Он получил почётное прозвание «философ арабов» и пользовался покровительством халифов аль-Ма'муна и аль-Му'тасима, правивших с 813 по 842 гг. Известно, что он оставил после себя более 250 трактатов, из которых сохранилось менее пятидесяти. Специального трактата по логике у него или не было, или же он до нас не дошёл. Исходя из того, что сохранилось, можно утверждать, что этот философ больше внимания уделял онтологии (метафизике) и гносеологии, чем логике. Тем не менее, о его логических воззрениях можно выработать более или менее адекватное представление.

Аль-Кинди первым в арабском мире выступил в качестве сторонника аристотелизма и комментатора учения Аристотеля. Но кроме Аристотеля он также воспринял ряд идей Платона, Плотина и пифагорейцев. Однако он не принял неоплатоновскую идею эманации, так как твёрдо придерживался той версии миротворения, которая представлена в Коране. Философия Аристотеля, помимо всего прочего, привлекла его, судя по всему идеей Перводвигателя последнего, так как она больше всего соответствовала образу коранического Аллаха. Аль-Кинди утверждает, что Аллах «есть истинное бытие, кое никогда не было и не будет не-сущим, что он извечен и непреходящ, что он есть единое живое, не имеющее в себе ничего множественного, и что именно он – первая причина, у которой нет причины, действующая причина, у которой нет действителя, энтелехияльная причина, у которой нет энтелехии, создатель вселенной из ничего, – тот, кто одни её части сделал причинами и условиями других её частей» [1, с. 115].

(даже не выделяет хотя бы одно предложение), а на «Категориях» останавливается довольно подробно. Это, на наш взгляд, подтверждает наше положение о том, что для аль-Кинди данный трактат важнее других, так как он категории рассматривает не столько как «части речи» (как это у Аристотеля), сколько как объективные универсалии, то есть как относящиеся к содержательной логике.

Из мыслей, относящихся к формальной логике, можно привести следующие. Аль-Кинди пишет: «Всякое высказывание либо имеет какой-нибудь смысл, либо не имеет никакого смысла. То, что не имеет смысла, не может быть предметом исследования, а философия имеет дело только с тем, что может быть предметом исследования; заниматься же тем, что не может быть таким предметом – это не дело философии.

То, что имеет смысл, бывает либо всеобщим, либо частным. Частное не составляет предмета философии, ибо единичных вещей – бесконечное множество, а бесконечное не может быть познано исчерпывающим образом» [3, с. 74 – 75]. И ещё: «Всякое высказывание, обладающее смыслом, указывает либо на род, либо на форму, либо на единичное, либо на видовое различие, либо на собственный признак, либо на общую акциденцию. И всё это бывает либо субстанцией, либо акциденцией. Род, форма, единичное и видовое различие субстанциальны, а собственный признак и общая акциденция – акцидентальны» [3, с. 76]. Даже из процитированного видно, что философа не очень занимает сама по себе формальная логика. В этом он, конечно, отличается от Аристотеля.

Выше отмечалось, что Аль-Кинди допускает онтологическое существование противоположностей и их перехода друг в друга (возникновение одной из другой). Но в то же время он *отрицает* объективное существование противоречия и не допускает его в рассуждении. Противоречие для него – показательность неистинности суждения или рассуждения. Приведём лишь одно его рассуждение. Он пишет: «Перед каждым моментом времени имеется какой-то другой момент, и так продолжается до тех пор, пока мы не доходим до такого момента времени, до которого не было уже никакого момента, я хочу сказать: мы доходим до такого определённого периода, перед которым нет никакого определённого периода. Иначе и не может быть. Если же могло быть иначе, то за каждым моментом времени был бы другой момент времени, и так продолжалось бы до бесконечности. Но в таком случае никогда нельзя было бы достичь до некоторого данного момента времени, ибо длительность от бесконечности в прошлом до данного момента была бы равна длительности от данного момента и далее до бесконечного времени. А если известно то, что прошло от бесконечности до определённого момента, тогда то, что пройдёт от этого известного времени до бесконечного времени, тоже известно. И тогда бесконечное окажется конечным, а это противоречие» [3, с. 72]. И в этом он следует Аристотелю.

Рассматривая сложный историко-философский процесс в контексте арабо-мусульманской культуры автор приходит к следующим выводам:

1. К корпусу логики арабоязычные перипатетики относят не только сочинения, входящие в «Органон» Аристотеля, но также «Риторику» и «Поэтику». В этой связи они исследуют риторический и поэтический силлогизмы.

2. Аль-Кинди уделяет существенное внимание не только формальной, но и содержательной логике. В десяти аристотелевских логических категориях он раскрывает также онтологический и гносеологический аспекты. Причём в отношении аль-Кинди можно говорить, что у него имеется не просто содержательная логика, но и элементы своеобразной диалектической логики.

Литература

1 Аль-Кинди. Объяснение ближней действующей причины возникновения и уничтожения // Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока IX – XIV вв. – М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1961. – С. 115 – 132.

2 Аль-Кинди. Трактат о количестве книг Аристотеля и о том, что необходимо для усвоения философии // Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока IX – XIV вв. – М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1961. – С. 41 – 56.

3 Аль-Кинди. О первой философии // Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока IX – XIV вв. – М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1961. – С. 57 – 106.

4 Аристотель. Категории // Аристотель. Сочинения. – В 2-х т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1978. – С. 51 – 90.

5 Кант И. Пособие к лекциям. 1800 // Кант И. Трактаты и письма. – М.: Наука, 1980. – С. 318 – 444.

Аташ Б.М.
философия ғылымдарының докторы

МҰСЫЛМАН ӘЙЕЛДЕРІНІҢ КИІМ ҮЛГІСІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ПСИХОӘЛЕУМЕТТІК АСТАРЛАРЫ

Қазіргі еліміздегі рухани діни кеңістік – бірінғай руханияттықты қалыптастыру, әлеуметтік қатынастарды реттеу, дүниеге көзқарасты кеңейту сияқты қоғамдағы жағымды қызметтерімен қатар көптеген қайшылықты түйткілдерді тудырып келеді немесе бұл келісімге келе алмай жатқан түрлі топтардың көзқарастарының әркілі бағдарды ұстануды қалайтындығынан және оны тәжірибеге енгізуді мақсат ететіндігінен туындап отыр. Осыған қатысты аталған мәселенің қойылуы, сайып келгенде, ұлттық бірегейлену, яғни, ұлттың өзін-өзі қайтадан танып, өзінің шынайы болмысына үздіксіз қайта оралу сәтінде діни сенім арнасында: «біз қазір қайда бара жатырмыз,

қазіргі зайырлы үлгіні басшылыққа алып, бұндай киім үлгілері біздің ұстанымымызға жатпайды деп есептейтіндер. Шындығында, тым ашық-шашық жүрудің өзі де бәрібір батыстық идеология екендігін естен шығармауымыз қажет, ол да адасу, бірақ бұл жердегі маңызды түйткіл: жат киім үлгісін киіп адасудың ашық-шашық киім киіп адасудан идеологиялық жағынан алғанда әлдеқайда қауіптірек екендігінде болып отыр.

Осы тұста, мынадай қорытындылар шығара аламыз:

1. Тарихта әйелдер емес, тұрмыс құрмаған қазақ қыздарының бұндай киім үлгілерін кимегендіктері мәлім болып отыр. Кей кездерде жауға шапқан қыздарымыз шалбар да кигендігі жасырын емес. Бөрік, сәукеле, бұрымы көрінген қызыл орамал, қарқаралы тақия сияқты бас киімдер қазіргі қара орамалға мүлде ұқсамайды. Тұрмысқа шығар сәтіндегі көпшілік адында киетін сәукеледе қыздың бет бейнесі мен шашы жасырылмайды [5, 93 б.]. Ендеше, ол барша жұрт пен көпшілік тойшы қауым алдында жасырылмаса, басқа жағдайларда жасырылмағандығы түсінікті. Ал ақ кимешек пен ақ жаулық жасы ұлғайған әжелердің киім үлгісіне айналған, онда шаштың жасырылуы кездеседі.

2. Қазіргі күні ұсынылған ұлттық мұсылмандық киім үлгілері тұрмыстық өмірге сәйкес келе бермейді және ұлттық та, исламдық та тұрғыдан бірегейлене алмайтын сияқты. Бүгінгі күні мұсылмандық ретінде қажет кезінде, әсіресе, имамдарда пайдаланып жүрген ер адамдардың шапаны ақ түсті болғанмен, олардың жағасы қазақы оюлармен көмкерілген және қоғамдық пікірде оны көпшілік қабылдағандай ыңғай танытады. Бірақ ол тек мешіт, жаназа шығарылатын үй сияқты арнаулы орындарда ғана киіледі. Сондықтан, мұсылман әйелдерінің киімдері мен ұлттық нұсқа көп жағдайда өздігінен-ақ ұқсас болатын болса, онда мұсылман дінін ұстанатындарға қазақы киімдерді пайдаланғандығымыз орынды. Себебі, ұлт – генетикалық-табиғи, тағдыр тағайындаған биологиялық болмысымыз, ол қашып құтыла алмайтын базис, субстрат, субстанция, ядро. Ал діни сенім – сол ұлттың ұлт екендігінің, оның рухани келбетінің жанды мағынасы, сол базистің қондырмасы, суперстрат, акциденция, перифериялар. Қаншама мәрте арабтанғанмен, қазақы қаныңды, биологиялық болмысыңды тастап кете алмайсың, ұлтыңды ауыстыруға ешқандай ғылыми-техникалық прогрестің де қауқары да жетпейді.

3. Бүгінгі мемлекетіміз ұстанып отырған зайырлы қоғам, байсалды ислам, діни төзімділік саясаты түптеп келгенде, шынайы дінді және ішкі жандүниенің тазалығын алғашқы орынға қояды. Ислам белгілі бір сыртқы шарттармен, формалармен, сөздермен, ойлармен, істермен ғана емес, жүректің қалауымен ғана өлшенеді. Сенімділік деңгей исламды бұрмалап, оны келекелеп жүрген мұнафықтықтан алшақ болуы тиіс. Сондықтан, алдымен жүрек тазалығы мен адамгершілік шарттарын орындап алуымыздың киімге қатынасы жоқ екендігін негізге алатын нұсканы таңдауға тиіспіз. Демек, біз хиджаб, тіпті чадра мен никаб кисек те, жүрегіміздің тазалығы мен ниетіміз дұрыс болмаса, бұндай сыртқы формалардың қажеті шамалы, тіпті бұл ислам дінін келекелеуге дейін алып баратын жол екендігін естен

шығармауымыз керек. Еліміздің ұлтжанды батыр қыздарын, олимпиадада жеңіске жеткен нәзік жандыларды, қазақтың жетімдерін жылатпайын деп балалар үйінен бірнеше нәрестелерді асырап алған ізгі аналарды, ұл-қыздарын дұрыс тәрбиелеп, рухани-адамгершілік жолға салуда елге үлгі болған аналарамызды мұсылмандық киім кимеген деп айыптау ақылға сиымсыз екендігі баршамызға мәлім. Немесе, күнделікті кездестеріп жүрген оқиға: қоғамдық көліктерде анасындай, әкесіндей қарт адамдарға орын бермейтін, тіпті, әке-шешесін мойындамайтын, ел-жұрт дегенді білмейтін тұмшаланған қыз бен қалыпты қыздың қайсысы жұмаққа баратындығын саналы адамның барлығы да пайымдай алады. Демек, ислам дініне бет бұру оның салттарын орындаумен ғана шешімін таппайды.

ҚР Парламент Мәжілісінің депутаты, с.ғ.д., профессор К.Н. Бұрхановтың айтуыншада: «Сырт көрініс» бойынша шығыс халықтарының қатаң тәртібі мен биязы мінезілігін алып қарағанда әлемнің басқа да аймақтарымен салыстырсақ, Қазақстан әйелдері, қайсарлығымен және еркіндікті қалайтын қасиетімен ерекшеленген әрі еш уақытта беттерін хиджабпен не орамалмен тұмшалаған емес. Қазақ халқының отбасылық құндылықтары үрдісін сақтай отырып, балаларын үлкенге құрмет көрсетуге тәрбиелеп және өсіп-өніп келе жатқан жеткіншектердің дүниетанымына тура бағыт-бағдар көрсете білген олар Қазақстан мемлекеттілігінің ұзақ жылдар бойы тарихи болашағының іргетасын қалаушы ретінде үлкен рөл атқарды» [6, 11 б.].

Бұл негізінен гуманитарлық ғылымдар объектісіндегі өзекті мәселе болып табылмайды, іргелі теориялық зерттеулерге енетіндей тақырып емес, себебі, ол жалпы және маңызды түйткіл ретінде қойылмауы да тиіс, бірақ негізгі зерделеу аймағы киім үлгісінде емес, сол киім үлгісінің дінге сенімінің деңгейіне байланысты болғандықтан, оның ұлттық талғамымыз бен танымызға сәйкес келуі-келмеуі туралы болғандықтан бүгінгі қоғамымыз үшін іргелі мәселеге өздігінен-ақ айналған басты тақырып.

Әдебиет

1. Макимбаева Ж.М. Аллаға сену тек қана хиджаб киюде емес // Шулембаевские чтение. Мат. межд. научно-практической конференций – Алматы: КазНПУ, 2012.-407с.
2. Бейсен А.Асыл дініміздің атын жамылған қаскөйлер // Заман-Қазақстан. – №6. – 2013 – 5 б.
3. Защитные механизмы Я – Психология и Психоанализ // psyhanalysis.ru
4. Мюллер Ф.М. Введение в науку о религии / Пер с англ. Е.С. Элбакян. Под общей ред. А.Н. Красникова. – М.: Университет, 2002. – 264 с.
5. Кәмалашұлы Б. Қазақ халқының туыс-туғандық жүйесі, ұрпақ өсіру, тәрбиелеу дәстүрі, үйлену ғұрыптары. – Алматы: Өнер, 2005. – 128 б.
6. Бұрханов К.Н. Қазақстан мемлекеттігі тарихындағы әйелдердің рөлі // Қазақстандағы әйелдер қозғалысы әлеуметтік жаңғырудың көрінісі. Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2011. – 296 б.